

később jutott a fél tudomására, vagy az akadály csak később szűnt meg.

(37) Mt. 81.§ (2)

(38) Pp. 272.§ (1)

(39) Mt. 162.§ (1)

(40) Btk. 49. (3)

(41) Ptk. 11.§ (1) és Ptk. 12.§ (1)–(2) alapján

(42) Ptk. 121.§ (1)

(43) Pp. 261.§ (3) Az ítélet jogerőre emelkedésétől számított öt év elteltével perújításnak helye nincs

(44) Ptk. 324.§ (1) A követelések öt év alatt elévülnek, ha a jogszabály másképpen nem rendelkezik.

Molnár Renáta–Szekeres Róbert

Békekiállítás a Hadtörténeti Múzeumban

Egy kiállítás-trilógia befejező részének megnyitására került sor a Hadtörténeti Múzeumban 1998. október 26-án. Három esztendeje, amikor a Budai Vár 1686-os ostromának és visszavívásának évfordulójára már hagyományosan együttműködő Országos Széchényi Könyvtár és a Hadtörténeti Múzeum munkatársai anyagot válogattak, derült fény arra, milyen kimeríthetetlenül gazdag és a nagyközönség előtt ismeretlen a Magyarország török uralom alóli felszabadítását dokumentáló metszet- és térképanyag. A Buda Eliberata 1686, a török alól megszabadított Buda után egy évvel a közös ötletből megszületett a Hungaria Eliberata 1683–1718, a felszabadított Magyarországot élénk táró kiállítás, hogy azután záróakkordként, egy teljes évszázadot felölelve, létrejöjjön a most megnyíló tárlat: a Theatrum Europaeum 1648–1848 – A vesztfáliai béke Európája; melynek történelmi keretét a vesztfáliai béke, illetve az aacheni békekötés adja.

A vesztfáliai békerendszer 350. évfordulóját (1648. október 24.) a múlt év kezdetétől Európa-szerte megemlékezések kísérik. A münsteri Westfälisches Landesmuseum für Kunst und Kulturgeschichte nagyszabású nemzetközi kiállítással készült az évforduló megünneplésére, amelynek védnökségét az Európa Tanács vállalta magára – anyagi és technikai lehetőségeik szinte korlátlanok voltak. E kiállítással vetekedni természetesen nem állt sem szándékunkban, sem módunkban; ugyanakkor – a tavalyi *Hungaria Eliberata* kedvező hazai és nemzetközi fogadtatásához hasonlóan – bízunk abban, hogy kissé talán ráirányíthatjuk a szakma és a nagyközönség figyelmét történelmünk ezen, eddig mellőzött mozzanatára.

Sikerült. A kiállítás eredetileg december végéig állt volna a látogatók rendelkezésére, azonban a rendező felek a nyitva tartás

meghosszabbítása mellett döntöttek; ugyanis a tárlat váratlanul nagy népszerűsége telt szert a hozzánk látogató iskolák körében. Vajon mi lehet ennek a kiváltója?

Közhelynek számít, hogy történelmünk szinte szakadatlan háborúzással telt. Ma, a 20. század tömegpusztító háborúinak mértékével mérve távolinak és elenyészőnek tűnnek a harmincéves háború veszteségei, különösen, ha ez a tény a tankönyvek lapjain sem kap túl nagy hangsúlyt. A háborúk abban az időben is sújtották a polgári lakosságot, amelyet azonban nem védett semmifajta egyezmény; városok égtek porig, vidékek váltak lakatlanná, járványok tizedelték a megmaradottakat, a sebesültek igen csúf és nehéz halált haltak. A kor embere a pusztuláshoz bibliai párhuzamokat keresett és talált – úgy érezvén, hogy eljött az apokalipszis ideje. A béke iránti vágy százféle módon fogalmazódott

meg a röplapok, könyvek, érmek szimbolikájában.

Ezt a lehetőséget felismerte és ki is használta minden, a művészeti reprezentáció és propaganda eszközeire és lehetőségeire fókuszáló uralkodó vagy más jeles személyiség. Váltakozva használták a tudós szimbólumrendszert és a harsány vásári nyelvezetet – az igazi szellemi kihívást persze az előbbi jelentette. Adott volt egy történeti valósághoz kötődő jelentésréteg, amelyet aztán egy allegorikus alakokkal, jelképekkel élő újabb réteggel bővíthettek, s végül a földi régió történéseit az égen mitológiai, illetve bibliai alakokkal és/vagy emblémákkal megismételhették, értelmezheték. Nemcsak a készítők, hanem a megrendelők maguk is allegóriákon, jelmondatokon törtek a fejüket – egyfajta társadalmi társasjáték részeseként; magas fokon ismerték és művelték az asztrológiát: alkalmazták az uralkodók életpályájára, a csaták vagy békekötések időpontjára, a csillagok állásával összefüggő istenvilág szimbolikájának felvillanására. Kevert görög-római mitológiai, keresztény szimbolikával vegyített, egyéni szimbólumvilággal, olykor asztrológiával, alkímiával, ezoterikus utalásokkal megtűzdelt, bonyolult, sok jelentésréteget hordozó kompozíciók készültek. Érdekes módon Európa területén igen egységesnek mutatkozik ez a jelkép-paletta. A konkrét utalásrendszerek erőteljesen kötődtek a készülés konkrét körülményeihez, mind a kort, mind a társadalmi miliőt illetően, s ezek elenyészte a mű hatékonyságának csökkenését, s napjainkra szinte az össze jelentésréteg kibogozhatatlanságát, feloldhatatlanságát okozta. Ma hajlamosak vagyunk ezen képi ábrázolásokat egyszerű, könnyen leírható műtárgyakként kezelni, holott teljességre törekvő értelmezésük jócskán meghaladja egy-egy tudományág, a művészettörténet, a történettudomány vagy a muzeológia kereteit. Viszont, úgy tűnik, a látogatók is izgalmasnak találták/találják e jelentésrétegek „vissza-”, illetve megfejtését.

Kiállításunkon a jelképrendszer néhány elemét jelenítettük meg és használtuk fel látványelemként. A háborús pusztításra utaló üszkös romok mellett a korszak békeit és

háborúit részletező kronológia aprólékosan tájékoztat az európai helyzetről s azon belül a magyarországi harcokról, eseményekről. Szintén a korszak áttekintését segíti a nyolc európai állam uralkodóinak váltakozását szemléltető színes táblázat. Főszöveg nincs, a tények, adatok magukért beszélnek, és irányítják a látogatót.

A harmincéves háború csatáit szemléltető néhány metszet átvezet a vesztfáliai béke megkötése, ünneplése körüli időszakba. Külön is igyekeztünk rávilágítani arra a magyar történetírás által a második világháború óta azonban csaknem teljesen figyelmen kívül hagyott tényre, hogy Erdélyt független fejedelemségként mint Svédország és Franciaország szövetségését belefoglalták a vesztfáliai békeszerződésbe – államiságát elismerték, stabilizáló tényezőként számoltak vele.

Erdély ilyen irányú lehetőségeit és igényeit elvi szinten először *Bethlen Gábor* fogalmazta meg. Ő teremtette meg a fejedelemség európai léptékű politizálásának technikai alapjait: nemzetközi méretű tájékoztatói hálózatot épített ki, kölcsönös érdekvényesítő összeköttetéseket hozott létre és működtetett. A fejedelemség érdekeit mediátorok, azaz közvetítők egész sora képviselte Európa számos udvarában. Az utód, *I. Rákóczi György* már határozottan körvonalazott gyakorlati politikai elképzelést és célokat „örökölt”, s mai szemmel is elképesztő nemzetközi tájékozottság, rálátás és „jártasság” birtokában politizálhatott a vesztfáliai békét előkészítő Habsburg–erdélyi (rész)béketárgyalásokon, amelyek 1645 decemberében a linzi béke megkötéséhez vezettek. Rákóczi diplomáciája az összeurópai béke léptékében gondolkodott e tárgyalások előkészítése során is – mint erről a tárgyalásokat mindvégig figyelemmel kísérő vesztfáliai békekongresszus és a Rákóczi széles körű propagandájából jól tájékoztatott európai közvélemény is értesülhetett. Így illeszkedett Erdély a vesztfáliai békek bonyolult tárgyalásokkal előkészített rendszerébe, amely számára meghozta a vágyott nemzetközi elismerést; s nem utolsósorban legitimizációt, biztonsági garanciát is jelentett e kisállam számára.

Meggyőződésem, hogy a fentiek ismeretében a magyar közvélemény is kénytelen lenne revideálni azon – egyébként téves – nézetét, hogy most tartunk Európa felé. Ez a 17. század magyar politikusainak egy pillanatig nem okozott fejtörést vagy kételyt.

A vesztfáliai egyezményrendszer létrejötté azonban nem hozta meg a remélt örök és egyetemes békét a kontinensnek. Az általunk vizsgált száz esztendőben is újra és újra felütötte fejét az ellenségeskedés, háborúk törtek ki és értek véget örökérvényűnek hitt-remélt békekötésekkel.

A kiállítást két óriásfotó és enteriőr teszi életközeli. Az első óriásfotó a Féltonyban (Halbturm, Ausztria) álló kastélyt és annak kertjét tárja a nézők elé. Előterében durván ácsolt emelvényen álló, rokokó öltözetű férfialak érdekelte, honnan, hogyan teheték egykoron közhírré Európa nagyobb városaiban az óhajtott béke megkötésének hírért. A másik enteriőr a békés élet egy szeltekéjét villantja fel; a kastély ablakán betekintve táncoló, legyezős dáma árnyképe tűnik fel. A második teremben az óriásfotó a vesztfáliai béke hírével kontinensszerte elszáguldó allegorikus hírvivő lovasát ábrázolja egy korabeli röplap kinagyított változatán. A lovas mögött a kor nagyvárosainak sematikus képe is kivehető.

Mindkét teremben a felhők közt lebegve, illetve a paravánok felső részén, a drapériák közt megbúvó felhőfoltokról anyalkák tekintenek alá, szemlélik – némi távolságtartással – a háborúk és békekötések rekvizitumainak kaotikus, emberi képét.

Az Országos Széchényi Könyvtár és a Hadtörténeti Múzeum metszet-, térkép-, szobor- és festményanyagán belül is érdemes tallózni: a kor jelentős személyiségei, uralkodói mellett felvonul az erődítéstan egyik legnagyobb zsenije: *Sebastien le Pretre de Vauban* hadmérnök is, békésen megférve *Savoyai Jenő* tábornaggal, aki „hozományként magával hozta” udvari festőjének, *Jan van Huchtenburgnak* (1647–1733) valóság-hű csataképeit is, melyekhez maga a herceg adott katonai szakleírásokat. (A herceg számára készült festményekről a mester készített metszeteket, melyek *Jean Dumont* Savoyai Jenő győztes

csatáiról kiadott 1720-as könyvében jelentek meg Párizsban.) Külön csemegének számítanak a térképek: a Föld képe, körülötte az évszakok allegóriáival; Európa, körszegélyként a népek viseletének bemutatásával, a nagyvárosok látképi ábrázolásával; a vesztfáliai tartomány térképe, majd a mostani ünnepek két központjának számító Münster, illetve Osnabrück környéke; Magyarország déli részének ábrázolása az 1716-os pétervárad győzelem emlékére; másfelől a pozsareváci béke által kijelölt határokkal, a visszafoglalt területek kiemelésével. Hadrendek; a pozsareváci békekötés tárgyalási helyszínének protokollja, a követek, a közvetítők és a tolmácsok kijelölt helyével; kalendáriumlap; jellemző háborús jelenetek: szabadrablás, az ostromlók rohama egy város ellen árnyalják a szádról kialakítható képet. Köztük ott a szívünkhöz közel álló nürnbergi metszet, amely 1700-ban a török nagykövet, *Ibrahim pasa* ünnepélyes bécsi bevonulását örökítette meg, képbén és írásban.

A könyvészeti anyag tetemes hányadát füzetvékonyságú, néhány lapos kiadványok teszik ki: az Érsekújvárral kapcsolatos török békeajánlattól kezdve a vasvári, majd a karlócai békekötésről, a Rákóczi-szabadságharcot végigkísérő békepróbálkozásokról, fegyverszüneti egyezményekről, az 1742-es berlini békekötésről; hogy mindez mennyire érdekelte a kor emberét, azt gyűjtőkötetek példázzák, amelyekben például 1648 és 1661 közti békeszövegek és kiáltványok találhatóak – belelapozva az angol polgári forradalom eseményeire találhatunk bőséges forrásanyagot. Nem hiányozhatnak e bemutatóból a béke és „az ember magaviseletének módja” tekintetében máig ható klasszikusok: *Erasmus* („Rotterdami Rézman”), *Hugo Grotius*, *Comenius* (Jan Komenský) – a 16–18. században számtalanszor kiadott, hivatkozott és idézett humanisták művei sem: mintegy ellenpontozva a háború irodalmárai – *Raimondo Montecuccoli*, *Vauban*, *Szász Móric* és a többiek írásaival.

Kevésbé ismert, ritkaságszámba megy a *Theatrum Europaeum* (Theatri Europaei continuati...) címmel megjelent mű és annak illusztrációs anyaga.

A huszonegy kötet által felölelt időhár: 1617–1718 – a harmincéves háború ki-törésétől kezdődő száz esztendő történetét mutatja be ez az európai körkép (a 6. kötetben található a vesztfáliai béke, a *Pax Optima Rerum*). Valamennyi, az ezen kor-szakba eső hadiesemény, béketárgyalás rész-letesen szerepel benne. A történetíró *Johann Philipp Abelin* (Johann Ludwig Gottfried és Th. Arlanibäus álnéven is alkotott) 1633-ban kezdte megörökíteni az egykorú törté-nelmet, halála után *Schieder*, *Dräus* és más-
sok folytatták e nagy munkát. A pompás metszeteket az Európa-szerte híres *Merian*-família tagjai készítették: az idősebb *Matthaeus* (1593–1650) 1634-től, majd az ifjabb *Matthaeus* (1621–1687). A Merianok egyben kiadói is voltak a korra jellemző gi-gantikus és impozáns vállalkozásnak, melyet a két Matthaeus utódai, *Johann Matthaeus von Merian* és *Carl Gustav Merian* sem hagytak abba.

E metszetek között is külön figyelmébe ajánlható a figyelmes szemlélőnek az euró-pai nagyvárosok ábrázolása. A centrális el-
rendezésű Aachen; az 1666-os tűzvész után újjáépült metropolisz, a polgárháborúból világbirodalomként kiemelkedő hatalom fő-városa: London; a nyüzsgő városképet mu-tató Antwerpen, forgalmas kikötővel, impo-záns erődítményrendszerrel, csatornákkal, szélmalomokkal, a kikötőt védő ellenerődök-
kel; vagy a felemelkedő orosz birodalom székvárosa, Moszkva.

Szemet gyönyörködtető különlegességnek számítanak az Iparművészeti Múzeum tár-gyai: a pozsareváci békekötés emlékére fa-
ragott pipa, valamint a kor hangulatát idé-ző Esterházy-kincsek két darabja.

A Magyar Országos Levéltár ritka, érté-
kes iratanyaggal járult hozzá a kiállítás si-keréhez: ezeknek köszönhetően tekinthe-tők meg eredetiben is a vasvári béketárgya-lás iratai s a karlócai béke szövegei.

A Magyar Nemzeti Múzeum gyönyörű metszetei és emlékérméi szinte rímelnék egymásra míves kialakításukkal, jelkép-rendszerük párhuzamba állíthatóságával. Egyébként a numizmatikai válogatás egy ré-

sze – eredeti híján, vagy a mellett – kinagyít-
va, fényképként jelenik meg, szándékunk szerint azért, hogy a látogatót elgondol-
koztassa: ezeken a viszonylag apró, rendki-vül behatárolt felületű tárgyakon is hányfé-
le módon, milyen elképesztő sokoldalúság-
gal fogalmazták meg a béke gondolatát a kor művészei. A háború füstölgő, lefelé for-dított fáklyája, amelyet a Béke az eldobált fegyverek közé nyom; az olajágot hozó ga-lamb; a bezárt kapujú, virágfüzérrel ékesít-tett Janus-templom; a tetején beszakított dob; a földgömbből kinyúló két kéz a fel-hőből nyújtott olajág felé; a harsonából PAX-ot fújó Béke nőalakja; a megláncolt Bellona, a háború istene; palma- és olaj-
ágak; két egyesülő folyó, melyet napsuga-
rak világítanak meg; a Béke egy lenyesett koronájú olajfa új hajtásait öntözi; a táj egy sisakkal, amelyből gabona nő ki; Jupiter és Apolló, ahogy a megrepedt földgolyót kö-tik össze szalaggal; vagy a szárnyas puttó, ahogy a terítővel letakart asztalon a béke-dokumentumot írja alá.

Háborúról, halálról, békekísérletekről nap mint nap olvashatunk a média révén. Egye-
nes adásban közvetítenek ezekről az „égi csatornák”. Milyen többletet adhat mégis a ma emberének, diákjának ez a kiállítás? Növeli békevágyukat, vagy éppen pesszi-mizmusukat? Elszórakoztatja őket? Párhuzamot vonnak saját koruk és az egykor megéltek között? Talán mindezt együtt.

S ha a látogatók elfáradtak, kifelé halad-tukban még a kastélyrészlet falán talán egy túlzóan is aktualizál(hat)ó kalendárium-vers búcsúztatja:

„Mint e Seculumban ez Esztendo végső;
adja Isten, légyen Háborúság végző:
Békességre útat jövendőnek szerző!
Bóldog állapattal melly lehessen fénlő.

[Uj és O Kalendarium Christus urunk születése után való 1699 Esztendore. Melly Magyar országra, Erdélyre, és egyéb Tartományokra is alkalmaztatott Neubárt János Astrologus által. Cum Privilegio Reg. Gub. Trans. Kolosvárat, Nyomt. M. Tótfalusi Kis Miklós által.]”

Szoleczky Emese